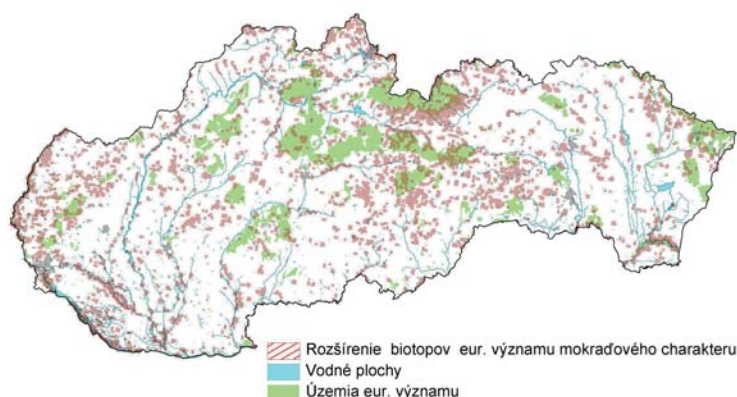

Mokrad'ové biotopy na Slovensku v ohrození

Hlavným poslaním území európskeho významu je zachovanie prírodných hodnôt Európy v podobe vzácných a ohrozených druhov rastlín, živočíchov a špecifických typov biotopov. Spoločná snaha členských štátov Európskej únie o udržanie a zveľaďovanie tých najvzácnejších lokalít, kde sa tieto druhy a biotopy vyskytujú, viedla v roku 1992 do legislatívnej podoby. Popri tzv. smernici o vtácoch, ktorá vznikla ešte v roku 1979, tak vstúpila do platnosti smernica rady č. 92/43/EHS o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín, tzv. smernica o biotopoch. Vstupom Slovenskej republiky do EÚ bola aj u nás budovaná sústava Natura 2000.

Obr. 1 Rozšírenie 24 typov mokrad'ových biotopov európskeho významu

Bystruška potočná (*Carabus variolosus*) je pomerne vzácny, hygrolínny druh (foto: Ján Černecký)

Stav najhodnotnejších biotopov Slovenska

Na Slovensku sa vyskytuje 66 typov biotopov európskeho významu, z ktorých až 24 typov môžeme klasifikovať ako vodné, riečne, mokrad'ové alebo jednoducho závislé na vodnom prostredí (Obr. 1, tab.). V zmysle Katalógu biotopov Slovenska sú rozdelené na slaniská, vodné biotopy, nelesné brehové porasty, lúky a pasienky, rašeliniská a slatiny, prameniská a lesné biotopy.

Tieto typy biotopov majú vysokú prírodnú hodnotu. Umožňujú existenciu veľkého množstva pôvodných druhov rastlín a živočíchov, z ktorých mnohé sú vzácne. Z pohľadu biodiverzity predstavujú najhodnotnejšie časti prírody. Samotné biotopy, priamo závislé na vodnom prostredí, sú svojím lokálnym výskytom, ohrozenosťou, citlivosťou a špecifickým charakterom, vzácnymi elementami našej prírody. Na Slovensku pokrývajú asi 0,5 % jeho výmery. Ich zachovanie a obnova nielen zvyšuje prírodnú hodnotu, ale prispieva aj k zachytávaniu záplavových vôd, zlepšovaniu kvality vody, zabezpečovaniu doplnenia zásob podzemných vôd či vyrovnaniam prietokov v tokoch. Ich ohrozenosť je však stále väčšia, keďže

rozloha a kvalita sa stále znižuje. Spôsobujú to najmä intenzívne poľnohospodárske postupy, meliorácie, eutrofizácia, fragmentácia krajiny, zmeny vodného režimu atď. Významnými vplyvmi na vodné toky a pobrežné biotopy sú ich regulácie, napriamovanie a prehĺbovanie, absencia pôvodných brehových porastov, znečisťovanie, splach z poľnohospodárskych plôch a prenikanie nepôvodných druhov.

Narušenie alebo zánik mokrad'ových biotopov má významný vplyv na populácie európsky významných druhov rastlín a živočíchov viazaných na toto prostredie. Len v potokoch

a riekach Slovenska žije 24 druhov rýb a mihulovitých európskeho významu. Na vodné a mokrad'ové prostredie je viazaných ďalších 14 druhov obojživelníkov, 8 druhov vážok, 7 druhov mäkkýšov, 4 druhy chrobákov, 4 druhy motýľov, 4 druhy cicavcov, 2 druhy kôrovcov, 1 druh obrúčkavca a 2 druhy plazov, ako aj

6 rastlinných druhov. Všetky tieto druhy sú významnými indikátormi kvality biotopov a vody. Z 266 druhov a biotopov európskeho významu vyskytujúcich sa na Slovensku je 99 mokrad'ových (37 %) a z 381 území európskeho významu (ÚEV) je až 177 vyčlenených najmä pre ochranu biotopov a druhov mokrad'ového charakteru (46 %). Ich význam teda dobre reflektuje nielen samotná európska smernica, ale aj vyčlenenie ÚEV v národnom zozname na Slovensku. Celková výmera 381 ÚEV je 573 690 hektárov. Výskyt mokrad'ových biotopov sa v našich podmienkach viaže na

Marsilea štvorlístá (*Marsilea quadrifolia*), foto: Martina Gubková-Mihalíková

malé plochy, takže napríklad lesným či lúčnym biotopom nemôžu výmerou konkurovať. Z ÚEV aj napriek tomu zaberajú takmer 25 000 hektárov (4 %).

Najrozšírenejším mokrad'ovým biotopom európskeho významu sú tvrdé luhy, t. j. lužné dubovo-brestovo-jaseňové lesy okolo nížinných riek a mäkké luhy, t. j. lužné vrbovo-topolové a jelšové lesy, ktoré sú naopak rôznorodo rozšírené v rámci celého územia Slovenska.

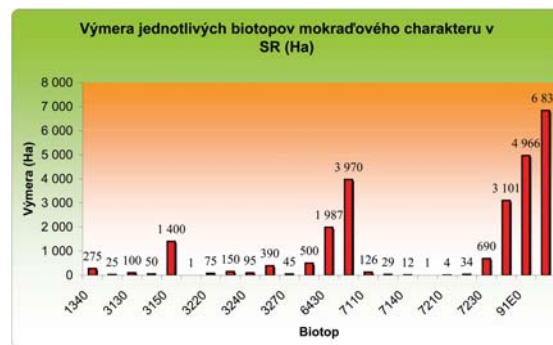

Vydra riečna (*Lutra lutra*), foto: Zuzana Kadlečíková

Napriek svojej výmere sa mäkké luhy na nížinách Slovenska nachádzajú v zlom a naďalej zhoršujúcom sa stave, z čoho vyplývajú veľmi nepriaznivé vyhliadky do budúcnosti a bez potrebných opatrení je pravdepodobné, že sa bude areál tohto biotopu neustále zmenšovať.

Najviac zastúpeným nelesným mokrad'ovým biotopom na Slovensku sú aluviálne lúky závislé od jarných záplav a výšky hladiny podzemnej vody (Obr. 2). Najmenšie zastúpenie majú prirodzené dystrofne stojaté vody a depresie na rašelinných substrátoch s *Rhynchospora alba*, ktorých výmera nepresahuje na Slovensku viac ako 1 hektár. Veľmi málo zastúpenými biotopmi sú aj slaniská, slatiny, rašeliniská a penovcové prameniská. Aj tieto posledné zvyšky biotopov sa už v súčasnosti nachádzajú vo veľmi zlom stave. Ide o lokálne výskyt veľmi špecifických typov

Obr. 2 Výmera mokrad'ových biotopov na Slovensku

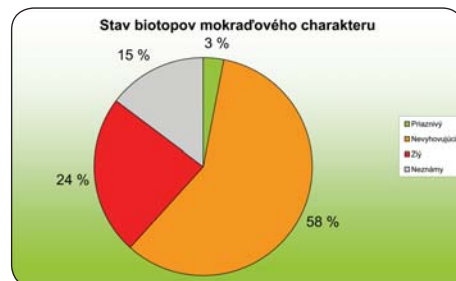

biotopov, ktoré majú pre svoju biodiverzitu a prírodnú hodnotu obrovský význam. Z globálneho hľadiska patrí táto skupina biotopov medzi najohrozenejšie. V rámci Európy je až 85 % mokrad'ových biotopov v nepriaznivom stave. Na Slovensku je situácia podobná (nevyhovujúci stav - 58 %, zlý stav - 24 %, spolu = 82 %). (Obr. 3)

Ohrozené skupiny živočíchov

Stav obojživelníkov odráža nepriaznivý stav mokrad'ových biotopov. V rámci celej Európy sú obojživelníky jednou z najohrozenejších skupín živočíchov. Z posled-

Obr. 3 Stav mokrad'ových biotopov

Korytnačka močiarna (*Emys orbicularis*) vo svojom prírodnom Biotope, NPR Tajba (foto: Miloš Balla)

Starý jedinec samičky ropuchy bradavičnatej (*Bufo bufo*), foto: Tomáš Kizek

ných štatistík vyplýva, že reagujú veľmi citlivo na zmenu klímy, čo je jedným z dôvodov tejto situácie. Ryby sú z celoeurópskeho pohľadu druhou najohrozenejšou skupinou živočíchov. Na Slovensku sa o väčšine chránených rýb vie veľmi málo, vzhľadom na chýbajúci systematický monitoring. Z mäkkýšov možno spomenúť korytko riečne (*Unio crassus*), ktoré je v alpškom bioregiónu v priaznivom stave, avšak v panónskom bioregiónu sa nachádzajú len dve životaschopné populácie. Sadlerianka panónska (*Sadleriana pannonica*) je z celoslovenského hľadiska taktiež v zlom stave, cieľným výskumom je v budúcnosti potrebné rozšíriť súčasné poznatky ohľadom jej rozšírenia. Typickým chrobákom viazaným na vodné ekosystémy, častokrát zaznamenaným v okolí horských tokov, je bystruška potočná (*Carabus variolosus*). Z hľadiska vyhodnotenia priaznivého stavu je v stave nezná-

Územie európskeho významu Dunajské luhy (foto: Andrej Saxa)

Zoznam mokradových a riečnych biotopov európskeho významu vyskytujúcich sa na Slovensku

P. č.	Kód N2000	Kód biotopu	Typy biotopov
1	1340	SI1, SI2	Vnútrozemské slanské a slané lúky
2	1530	SI3	Panónske slané stepi a slanská
3	3130	Vo1	Oligotrofné a mezotrofné stojaté vody s vegetáciou tried <i>Littorelletea uniflorae</i> a/alebo <i>Isoeto-Nanojuncetea</i>
4	3140	Vo5	Oligotrofné až mezotrofné vody s bentickou vegetáciou chár
5	3150	Vo2	Prírodné eutrofné a mezotrofné stojaté vody s vegetáciou plávajúcich a/alebo ponorených cievnatých rastlín typu <i>Magnopotamion</i> alebo <i>Hydrocharition</i>
6	3160	Vo3	Prírodné dystrofné stojaté vody
7	3220	Br2	Horské vodné toky a bylinné porasty pozdĺž ich brehov
8	3230	Br3	Horské vodné toky a ich drevinová vegetácia s myrikovkou nemeckou
9	3240	Br4	Horské vodné toky a ich drevinová vegetácia so <i>Salix eleagnos</i>
10	3260	Vo4	Nížinné až horské vodné toky s vegetáciou zväzu <i>Ranunculion fluitantis</i> a <i>Callitricho-Batrachion</i>
11	3270	Br5	Rieky s bahňitými až piesočnatými brehmi s vegetáciou zväzov <i>Chenopodion rubri</i> p.p. a <i>Bidentition</i> p.p.
12	6410	Lk4	Bezkolencové lúky
13	6430	Br6, Br7, AI5, Lk5	Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá na poriečnych nivách od nížin do alpínskeho stupňa
14	6440	Lk8	Aluviálne lúky zväzu <i>Cnidion venosi</i>
15	7110	Ra1	Aktívne vrchoviská
16	7120	Ra2	Degradované vrchoviská schopné prirodzenej obnovy
17	7140	Ra3	Prechodné rašeliniská a trasoviská
18	7150	Ra4	Depresie na rašelinných substrátoch s <i>Rhynchospora alba</i>
19	7210	Ra5	Vápnité slatiny s maricou pilkatou a druhmi zväzu <i>Caricion davallianae</i>
20	7220	Pr3	Penovcové prameniská
21	7230	Ra6	Slatiny s vysokým obsahom báz
22	91D0	Ls7.1, Ls7.2, Ls7.3	Brezové, borovicové a smrekové lesy na rašeliniskách
23	91E0	Ls1.1, Ls1.3, Ls1.4	Lužné vrbovo-topolové a jelšové lesy
24	91F0	Ls1.2	Lužné dubovo-brestovo-jaseňové lesy okolo nížinných riek

mom, avšak neustále pribúdajú nové poznatky ohľadom jej rozšírenia. Zaujímavým pôvodným druhom plaza na Slovensku je korytnačka močiarna (*Emys orbicularis*). Jediná životaschopná populácia preživa na východnom Slovensku a je v nepriaznivom stave aj vzhľadom na nedostatok reprodukčných lokalít. Na aluviálne lúky sú viazané aj viaceré druhy motýľov ako napr. modráčik bahňiskový (*Maculinea nausithous*), modráčik krvavcový (*Maculinea teleius*), ako aj bežnejší ohniváček veľký (*Lycaena dispar*). Na Slovensku je doteraz zaznamenaných 8 druhov vážok európskeho významu, avšak z toho 2 druhy sú v súčasnosti dlhodobejšie neznáme a je možné, že sa u nás už vôbec nevyskytujú.

Absentuje realizácia potrebných opatrení

Územia európskeho významu boli vytvorené predovšetkým na ochranu vybraných biotopov a druhov európskeho významu avšak je potrebné zdôrazniť, že poskytujú aj iné ekosystémové služby, vrátane zadržiavania vody v krajine prostredníctvom mokradových biotopov, ktoré sa v nich vyskytujú, a vo výraznej miere tak môžu prispieť k ochrane pred povodňami, pred eróziou pôdy a v neposlednom rade ako cenné záso-

Rastlinné spoločenstvá plytkých prehriatych vôd patria druhovo k najbohatším a dnes už aj k najvzácnejším, CHKO Latorica, lokalita Borzva (foto: Miloš Balla)

bárne vody. Ich zachovanie je preto nevyhnutnosťou a splnením aj medzinárodných legislatívnych záväzkov. Napriek tomu, že väčšina z nich má náležitú právnu ochranu, nedostatočné vykonávanie potrebných opatrení v týchto, už len posledných fragmentoch našej krajiny, je nezodpovednosťou až hazardovaním s prírodným bohatstvom Slovenska.

Ing. Andrej Saxa, Mgr. Ján Černecký
Štátna ochrana prírody SR